

Äldre HBTQI- personer

Hälsa och levnadsvillkor för HBTQI-
personer över 65 år

Att ha levt som HBTQI-person under 1900-talet

Äldre HBTQI-personer har levt i andra samhällskontexter än dagens, och bär därmed på andra erfarenheter än unga och vuxna idag.

Olagligt och kontroversiellt

1944 avkriminaliserades sexuella relationer mellan samtyckande vuxna individer av samma kön, men därpå gick det från att ses som brottsligt till att ses som en psykisk störning. Sjukdomsdiagnosen för homosexualitet kvarstod till 1979. Homosexuella skulle botas med terapi, droger och elchocker och kunde låsas in på mentalsjukhus mot sin vilja.

Diskrimineringslagen som trädde i kraft så sent som 2003 innefattade förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning, vilket 2005 också kom att gälla för hälso- och sjukvården. Det var dock inte förrän 2009 som könsöverskridande identitet eller uttryck lades till som diskrimineringsgrund.

Svensk transhistoria

- År 1953 blev Max Lundqvist (född 1922) den första personen i Sverige som fick transvård, efter att ett flertal gånger i vården blivit avfärdad för hysteri
- År 1972 trädde lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall i kraft. Hormonterapi och operationer blev kostnadsfritt, men som krav för att få ändra sitt juridiska kön tillkom tvångssterilisering i samband med könsbekräftande vård i form av operation
- Inte förrän 2013 avskaffades tvångssterilisering vid ändrad könstillhörighet

Att ha levt som HBTQI-person under 1900-talet

Fortsättning

Pressen på familjebildning

Under 1900-talets Sverige fanns en stark press att både gifta sig och skaffa barn. För HBTQI-personer var detta inte alltid möjligt. En del homo- och bisexuella valde att leva trogna till deras sexuella läggning i samkönade förhållanden, vilket då ofta innebar att avskriva möjligheten att skaffa barn. Andra tvingade sig själva att leva i ett heterosexuellt förhållande utifrån viljan att vara "normal".

I ett heterosexuellt förhållande kunde en homo- eller bisexuell person både gifta sig och skaffa barn. Samkönade äktenskap var inte möjliga på lika villkor som heterosexuella äktenskap i Sverige förrän 2009, och innan 1988 var inte ens samkönade samboskap erkända i svensk lagstiftning.

Transpersoner tvångssteriliserades mellan år 1972-2013, vilket innebar att de inte kunde vara biologisk förälder, och möjligheten till adoption var begränsad under hela 1900-talet.

Smygande och undanhållande

Många äldre HBTQI-personer idag känner igen sig i att ha smugit med och varit tvungen att undanhålla sin identitet på något vis. Äldre transpersoner berättar exempelvis hur de kunde dölja sin identitet även för även nära och kära, såsom deras partner. Framförallt under 1900-talet fanns en stor rädsla hos HBTQI-personer för att bli socialt utfryst eller utsatt för våld om någon fick reda på deras identitet.

Erfarenheter av vården

Psykiatrins historia

Äldre HBTQI-personer har levt under tiden då homosexualitet sågs som en sjukdom, och än mindre var könsöverskridande uttryck något som pratades om eller accepterades. Den svenska psykiatri har en mörk historia med försök att bota HBTQI-personer, och äldre HBTQI-personer idag berättar att det finns en inneboende reservation gentemot sjukvården på grund av deras tidigare erfarenheter.

Reell rädsla för vården

En del äldre HBTQI-personer bär alltså på en rädsla eller ett obehag inför att släppa in hälso- och sjukvården in på sitt privatliv, utifrån att de tidigare burit på en reell rädsla för fördomar, negativa attityder, hot och våld på grund av att de är HBTQI-personer.

Det är viktigt att förstå kontexten som äldre HBTQI-personer har levt i, och att det kan ha haft en stor påverkan på deras inställning till och öppenhet gentemot hälso- och sjukvården idag.

Hälsa och livsvillkor

Att komma ut i sen ålder

Inte alla äldre HBTQI-personer idag har kommit ut eller kom ut som ung, och att komma ut i sen ålder kommer med sina särskilda utmaningar. Det kan innebära stora skamkänslor och oro inför hur partner, barn och närstående ska reagera. Somliga finner dock att exempelvis pensionering innebär en större frihet att vara den de är.

Familjebildning

Det finns äldre HBTQI-personer som önskat att de kunnat få barn, men som t.ex. på grund av aktuell lagstiftning när de var unga inte kunde få barn. Lesbiska kvinnor fick exempelvis inte rätt till assisterad befruktning förrän år 2003 här i Sverige.

Att idag vara äldre och vara utan både barn och barnbarn kan innebära en psykisk påfrestning, t.ex. i sociala sammanhang när vänner och bekanta berättar om sina familjer och nya barnbarn.

Den åldrande kroppen

Att åldras kommer för de allra flesta med en rad tankar, funderingar, rädslor och kroppsliga förändringar. För HBTQI-personer kan det utifrån tidigare negativa erfarenheter finnas en oro inför att bli dåligt bemött av omsorgsgivare, att bli osynliggjord eller tvingas exponera sin kropp som har ärr som berättar om ens transbakgrund.

Vårdens ansvar

Vårdpersonal har ett ansvar att ge alla ett respektfullt bemötande och en god vård

Att söka sig till hälso- och sjukvården ska vara tryggt för alla, oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Med kunskap om HBTQI-personers hälsa och livsvillkor kan hälso- och sjukvårdspersonal ge ett gott bemötande och en god vård.

Användandet av ett könsneutralt språk är en viktig del i ett gott bemötande av HBTQI-personer. Det visar bland annat på att personalen inte utgår ifrån att alla är heterosexuella eller cispersoner.

Exempel på könsneutralt och normkritiskt språk:

- Har du partner eller partners?
- Vilka personer står dig nära?
- Vilka pronomen använder du?

Region Västmanland

Region Västmanland, inkluderat hälso- och sjukvården, har antagit en hbtq-policy som är menad att bidra till att regionens invånare och medarbetare bemöts med respekt och kunskap oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck eller sexuell läggning.

Källor

Arbetets museum. Berättelser från äldre HBTQ-personer.
<https://www.arbetetsmuseum.se/hbtq-seniorer/>

Arbetsmarknadsdepartementet. Historik om utvecklingen av hbtq-personers rättigheter i Sverige. Publicerad på <https://www.regeringen.se/>

Forum för levande historia. HBTQ, normer och makt. <https://www.levandehistoria.se/hbtq>

Siverskog, A. (2016). Queera livslopp : Att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld (Linköping Universitet).

Enryd, J. (2019). Föräldraskap för transpersoner. [Kandidatuppsats, Lunds Universitet].

Har du funderingar kring ord och begrepp i denna broschyr?

På 1177.se finns mer information om HBTQI.

Här finner du en ordlista:
www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/

Äldre HBTQI- personer

Om du behöver vård eller stöd, kontakta din vårdcentral. Är det ett akut läge, ring 112 eller en akutpsykiatrisk mottagning.

Hitta din närmaste vårdcentral och akutpsykiatrisk mottagning på www.1177.se eller ring 1177.

Denna broschyr har tagits fram av:
Hållbarhet
021-17 30 00
hallbarhet@regionvastmanland.se